

розвитку внутрішнього ринку товарів; принципи процесу забезпечення.

Дотримання цих принципів дасть змогу створити умови для динамічного розвитку внутрішнього ринку товарів та необхідних перетворень у процесі забезпечення розвитку під час побудови системи забезпечення.

Результати цього дослідження будуть використанні під час розроблення методологічного базису забезпечення розвитку внутрішнього ринку, що, враховуючи його зростаючу роль у функціонуванні національної економіки, і є перспективою подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Фоміна М.В. Сталий розвиток економіки в умовах глобалізації: теорія і методологія: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.00.01 / М.В. Фоміна; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2010. 40 с.
2. Костецька Н.І. Систематизація принципів планування діяльності підприємства / Костецька Н.І. // Причорноморські економічні студії. 2016. Випуск 12–1. С. 143–147.
3. Шнипко О.С. Економічна безпека багаторівневих систем: регіональний аспект / О. С. Шнипко. К.: Генеза, 2006. 288 с.
4. Верхоглядова Н.І. Принципи забезпечення економічної безпеки регіону / Н.І. Верхоглядова, І.В. Олініченко. // Ефективна економіка. 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_9_3.
5. Шуршин В.О. Принципи формування системи індикаторів і показників економічної безпеки України / В.О. Шуршин // Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Вип. 12, ч. 2. Кіровоград: КНТУ, 2007. С. 376–380. (Серія «Економічні науки»).
6. Objectives Principles of Securities Regulation / International Organization of Securities Commissions. 1998. URL: <http://www.iosco.org>.
7. Макконнелл Кэмпбелл Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: [Учеб. для вузов: В 2 т.] / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю; [Пер. с англ.: Н.Н. Барышникова и др.]. 13-е изд. М.: ИНФРА-М, 2003. 431 с.
8. Казакова Н.Ф. Принципи створення систем мережного управління // Матер. наук.-практ. конф. проф.-викл. складу «Актуальні проблеми та досвід використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій», 10–12 травня 2005 р., Одеса : ОНЮА, 2005. С. 133–138.
9. Чорний В.В. Принципи забезпечення конкурентних перевізів залізниць України на ринку вантажних перевезень / В.В. Чорний // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 9. С. 123–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_9_30.

УДК 352(1-22):005.412

Переверзєва А.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної
економіки, природних ресурсів та економічної теорії
Запорізького національного університету*

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Стаття присвячена розвитку об'єднаних територіальних громад. Враховуючи багатоаспектність функціонування громад, запропоновано методичний підхід до побудови моделі розвитку, яка передбачає його оцінювання за такими складовими елементами, як самодостатність, зайнятість, освіта, охорона здоров'я, культура та оплата праці. Здійснено ранжування елементів розвитку громад із метою визначення слабких та сильних сторін і розроблено заходи щодо підтримки недостатньо розвинутих напрямів функціонування громади та забезпечення стійкості позитивного впливу переваг громади.

Ключові слова: витрати, доходи, модель, об'єднана територіальна громада, ранжування, розвиток, самодостатність.

Переверзєва А.В. МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД

Статья посвящена развитию объединенных территориальных громад. Учитывая многоаспектность функционирования громад, предложено методический подход к построению модели развития, которая предполагает его оценку на основе определенных составляющих элементов, таких как самодостаточность, занятость, образование, здоровье, культура и оплата труда. Проранжированы элементы развития громад с целью выявления слабых и сильных сторон и разработаны мероприятия по поддержке недостаточно развитых направлений функционирования громад и обеспечению устойчивости позитивного влияния преимуществ.

Ключевые слова: затраты, доходы, модель, объединенная территориальная громада, ранжировка, развитие, самодостаточность.

Pereverzieva A.V. THE MODEL OF DEVELOPMENT OF THE UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

The article is researched to the development of the united territorial communities. Considering the multifaceted nature of the functioning of the communities, a methodical approach to the construction of a development model is proposed, which assumes its evaluation on the basis of certain constituent elements: self-sufficiency, employment, education, health, culture and remuneration. The elements of the development of the communities have been ranked with the purpose of identifying the weak and strong sides, and, accordingly, the development of means of supporting the underdeveloped areas of the functioning of the communities and ensuring the stability of the positive influence of the advantages.

Keywords: costs, incomes, model, united territorial community, ranking, development, self-sufficiency.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування національної економіки активізується процес створення об'єднаних територіальних громад. В умовах обмеженості фінансових ресурсів питання забезпечення високого рівня розвитку на рівні національної економіки загалом та громад зокрема є вкрай

важливим, оскільки від функціонування та розвитку об'єднаних територіальних громад як складових елементів залежить успішність національної економіки.

Реалії економічного буття свідчать про те, що держава не в змозі забезпечити необхідний рівень фінансування об'єднаних територіальних громад.

У зв'язку із цим постає питання розподілу фінансових коштів за окремими складовими напрямками залежно від рівня їх розвитку (охорона здоров'я, освіта, культура та інші). Альтернативним шляхом вирішення цієї проблеми є збільшення власних доходів громади, що в короткостроковому періоді є неможливим, оскільки на етапі формування більшості громад потребують значного фінансування.

Тобто в цьому разі успішність функціонування об'єднаних територіальних громад здебільшого залежить від ефективності прийняття рішень на рівні окремої громади. Для цього необхідно насамперед визначити реальні можливості громади щодо розвитку окремих напрямів та першочерговість їхнього фінансування: від найменш розвинених сфер, які потребують значної підтримки, до найбільш розвинених для забезпечення стабільного розвитку.

Актуальність теми зумовлена насамперед тим, що в умовах обмеженості фінансових ресурсів об'єднаних територіальних громад необхідно приймати рішення щодо підтримки певних сфер залежно від рівня їх розвитку. У зв'язку із цим виникає необхідність використання аналітичного інструментарію та побудови моделі, яка б дала змогу оцінити рівень розвитку громади за ключовими напрямками з метою визначення заходів щодо їх підтримки та підвищення ефективності функціонування громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку економіки спостерігається значна зацікавленість у дослідженні проблем функціонування та розвитку об'єднаних територіальних громад. Актуальним є питання використання аналітичного інструментарію та моделювання процесів, які відбуваються на рівні громад.

Підходи до моделювання функціонування і розвитку об'єднаних територіальних громад ґрунтуються здебільшого на концепції сталого розвитку (О. Безуглий, І. Залуцький) [1–2]. Моделі планування та управління розвитком досліджуються у працях Л. Лисенка, А. Міхненка, Т. Семигіної [3–5] та інших. Розвиток громад на основі побудови кластерної моделі аналізується І. Чикаренко [6] та іншими.

Постановка завдання. Метою статті є побудова моделі розвитку, яка дає змогу врахувати багатоаспектність функціонування об'єднаних територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні розвиток являє собою специфічний процес зміни, результатом якого є виникнення якісно нового, поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного [7].

Враховуючи вищевказане визначення, під розвитком громади слід розуміти певний підхід до розв'язання людських проблем, який сприяє налагодженню стосунків на основі довіри, єдності та співпраці, необхідних людям для того, щоб вони могли працювати разом над усвідомленням та аналізом своїх проблем, а також знаходити справедливе та ефективне розв'язання цих проблем [8].

Важливість розвитку підтверджується теорією Г. Мюрдаля, який зазначає, що розвиток обов'язково супроводжується покращенням становища більшості населення, а без розвитку неможливим є зростання [9].

На основі вищевказаного слід зауважити, що розвиток є вкрай важливим і необхідним для об'єднаних територіальних громад, оскільки дає змогу підвищити рівень життя населення громади і створити передумови для її майбутнього.

З погляду системного підходу громада являє собою складну систему, яка складається з певних

елементів, що взаємодіють між собою. Від рівня взаємодії елементів та їх співіснування залежить розвиток громади в майбутньому.

Для моделювання розвитку об'єднаних територіальних громад використаємо модель «n-кутника», в якій кожний кут являє рівень розвитку громади за окремими елементами.

Розглянемо розвиток об'єднаних територіальних громад за шістьма елементами. Тобто модель розвитку громади має форму шестикутника, кожен кут якої відповідає певному напрямку розвитку: самодостатність, зайнятість, освіта, охорона здоров'я, культура та оплата праці (рис. 1).

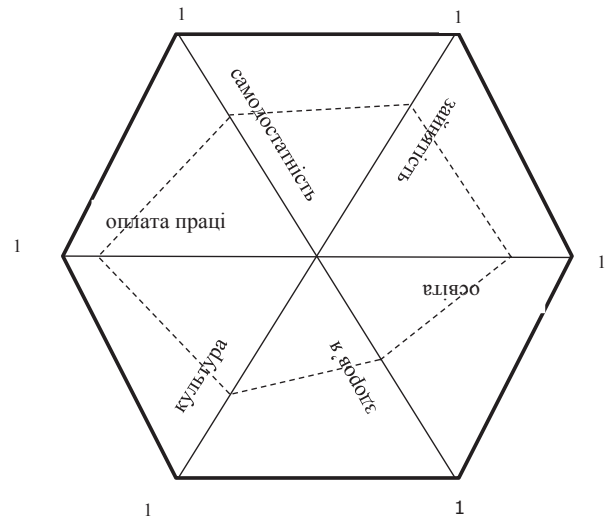

Рис. 1. Графічне представлення моделі розвитку громади у вигляді шестикутника

Лінія, зображена пунктиром, відповідає «умовній» моделі розвитку об'єднаної територіальної громади, що є результатом оцінки її окремих напрямів. При цьому показниками економічного розвитку є самодостатність, зайнятість та оплата праці, а соціального – освіта, охорона здоров'я та культура.

Значення кожного показника (елемента моделі) належить проміжку [0; 1], тобто чим ближче до 1, тим вищий рівень розвитку громади у цьому аспекті.

Основними складниками розвитку об'єднаних територіальних громад, які визначають потенційні можливості досягнення високих стандартів життя, нами виокремлено самодостатність, зайнятість, освіту, здоров'я, взаємодію, оплату праці (табл. 1).

Запропонована модель розвитку об'єднаних територіальних громад дає змогу кількісно визначити значення складових елементів і оцінити рівень розвитку громади та її перспективи у майбутньому. Вона дає змогу виокремити напрями, які потребують уваги та додаткового фінансування, а також здійснити ранжування елементів від найнижчих до найвищих і тим самим побудувати механізм управління розвитком об'єднаних територіальних громад.

Практичне використання запропонованої моделі розглянемо на прикладі трьох громад Запорізької області: Берестівської, Біленківської та Великобілозерської сільських громад Запорізької області.

Для кількісного визначення елементів розвитку сформовано таблицю статистичних даних за громадами (табл. 2).

На основі статистичних даних розрахуємо елементи розвитку для громад на основі побудованої моделі (табл. 3).

Для здійснення порівняльного аналізу доцільно побудувати модель розвитку у вигляді шестикутника, яка відповідає максимальним значенням за

складовими елементами розвитку Берестівської, Біленківської та Великобілозерської сільських громад (рис. 2).

Таблиця 1

Кількісне визначення елементів розвитку об'єднаних територіальних громад

Елемент розвитку	Формула для розрахунку	Позначення
Самодостатність	$I_{se} = \frac{ВД}{B}$	I_{se} – рівень самодостатності; $ВД$ – власні доходи бюджету громади, B – витрати бюджету громади
Зайнятість	$I_{emp} = \frac{Q_{emp}}{L}$	I_{emp} – рівень зайнятості; Q_{emp} – кількість зайнятих; L – кількість працездатного населення
Освіта	$I_e = \frac{E_{educ}}{B}$	I_e – рівень освіти; E_{educ} – витрати на освіту в громаді; B – витрати бюджету громади
Здоров'я	$I_h = \frac{E_h}{B}$	I_h – рівень охорони здоров'я E_h – витрати на охорону здоров'я в громаді; B – витрати бюджету громади
Культура	$I_c = \frac{E_{culture}}{B}$	I_c – рівень культурного розвитку $E_{culture}$ – витрати на культуру в громаді; B – витрати бюджету громади
Оплата праці	$I_w = \frac{Wc}{W_{total}}$	I_w – рівень оплати праці; Wc – середня заробітна плата в громаді; W_{total} – середня заробітна плата в області/країні

Розроблено автором самостійно

Таблиця 2

Статистична база для розрахунку елементів розвитку об'єднаних територіальних громад Запорізької області, 2016 р.

Показники	Позначення	Громада		
		Берестівська сільська громада	Біленківська сільська громада	Великобілозерська сільська громада
Власні доходи бюджету громади, млн. грн.	ВД	20,7	39,2	24,6
Витрати бюджету громади, млн. грн.	B	23,3	39,5	61,2
Кількість зайнятих, осіб	Q_{emp}	618	3900	1533
Кількість працездатного населення, осіб	L	896	5527	2223
Витрати на освіту в громаді, млн. грн.	E_{educ}	13,747	19,102	26,661
Витрати на охорону здоров'я в громаді, млн. грн.	E_h	3,029	7,887	8,769
Витрати на культуру в громаді, млн. грн.	$E_{culture}$	0,932	1,316	2,659
Середня заробітна плата в громаді, грн.	Wc	1830	4705	2739
Середня заробітна плата в Запорізькій області, грн.	W_{total}	4143		

Згруповано автором за даними [10–12]

Таблиця 3

Розрахунок рівня розвитку громад Запорізької області, 2016 р.

Елемент розвитку	Громада		
	Берестівська сільська громада	Біленківська сільська громада	Великобілозерська сільська громада
Самодостатність			
I_{se} – рівень самодостатності	0,89	0,99	0,40
Зайнятість			
I_{emp} – рівень зайнятості	0,69	0,71	0,69
Освіта			
I_e – рівень витрат на освіту	0,59	0,48	0,44
Здоров'я			
I_h – рівень витрат на охорону здоров'я	0,13	0,20	0,14
Культура			
I_c – рівень витрат на культуру	0,13	0,03	0,04
Оплата праці			
I_w – рівень оплати праці	0,04	1,1	0,66

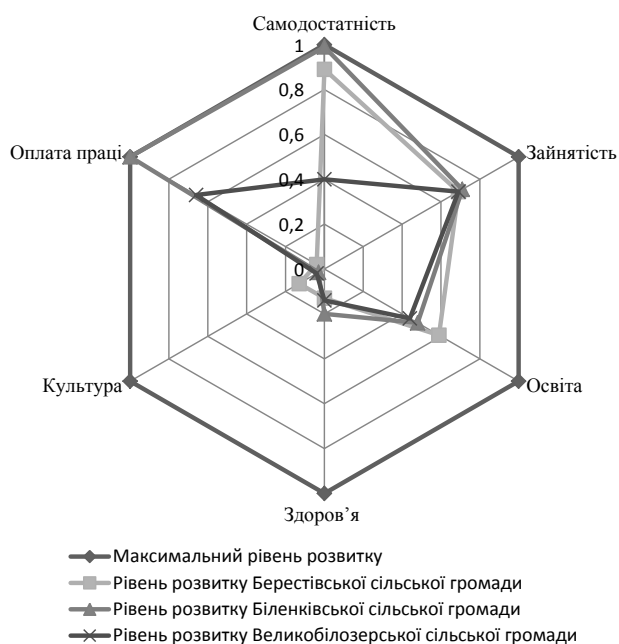
Розраховано автором самостійно

Таблиця 4

Ранжування елементів розвитку

Ранг	Громада		
	Берестівська сільська громада	Біленківська сільська громада	Великобілозерська сільська громада
1	самодостатність	оплата праці	культура
2	зайнятість	самодостатність	охорона здоров'я
3	освіта	зайнятість	освіта
4	охорона здоров'я	освіта	самодостатність
5	культура	охорона здоров'я	оплата праці
6	оплата праці	культура	зайнятість

Побудовано автором самостійно

Рис. 2. Модель розвитку Берестівської, Біленківської та Великобілозерської сільських громад Запорізької області, 2016 р.

Рисунок 2 наглядно демонструє нерівномірність розвитку Берестівської, Біленківської та Великобілозерської сільських громад Запорізької області. На нашу думку, економічним лідером є Біленківська сільська громада, яка має найбільший рівень самодостатності, зайнятості та оплати праці. Щодо соціального розвитку, то слід зазначити, що неможливо точно визначити провідні позиції, адже за рівнем витрат на освіту та культуру домінує Берестівська сільська громада (0,59), на охорону здоров'я – Біленківська сільська громада (0,13).

На основі проведених розрахунків для кожної громади можна здійснити ранжування елементів за значенням, тобто від найменшого до найбільшого (табл. 4).

Ранг 1 отримує елемент, який має найбільше значення, а 6 – найменше значення. Визначення рангів дає змогу визначити елементи розвитку, які потребують першочергової уваги. Для Берестівської сільської громади це рівень оплати праці, культура та охорона здоров'я, Біленківської – культура, охорона здоров'я та освіта, Великобілозерської – зайнятість, оплата праці та самодостатність.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного дослідження слід підсумувати, що поняття розвитку громади є комплексним і вклю-

чає декілька елементів. Для об'єднаних територіальних громад нами розглянуто модель розвитку у вигляді шестикутника, яка включає такі складники, як самодостатність, рівень зайнятості, рівень витрат на освіту, на охорону здоров'я та культуру, а також рівень оплати праці. Результати дослідження показали, що громади, яка б відповідала ідеальній моделі, не існує, лише можна виокремити ті, котрі за певними елементами є найбільш наближеними до неї. Крім того, побудована нами модель дала змогу здійснити ранжування та виокремити сфери, які потребують першочергової уваги та розроблення заходів щодо їх покращення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безуглий О.В. Територіальна громада в Україні: напрями та чинники сталого розвитку : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.04 «Місцеве самоврядування» / О.В. Безуглий. Х., 2009. 17 с.
2. Основи сталого розвитку територіальної громади : навч. посіб. / [авт. кол. : І.Р. Залуцький, Р.Л. Брусак, Б.М. Шевчук та ін.]; за заг. ред. І.Р. Залуцького. К.: НАДУ, 2008. 64 с.
3. Лисенко Л.В. Партнерська модель управління соціально-економічним розвитком сільських територій: сутність і умови формування / Л.В. Лисенко // Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фах. вид. – 2010. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=166>
4. Михненко А.М. Сучасні інноваційні підходи до управління суспільним розвитком / А.М. Михненко, В.Д. Бакуменко, С.О. Борисевич // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні : матеріали наук.-практ. конф. / за заг. ред. О.Ю. Оболєнського, В.М. Князева. К.: Вид-во НАДУ, 2006. Т. 1. С. 342–344.
5. Семигіна Т. Модель соціального планування на місцевому рівні / Т. Семигіна // Наукові записки НАУКМА. Т. 59 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 13.2006. С. 61–67.
6. Чикаренко І. Кластерний підхід в управлінні економічним розвитком муніципального утворення / І. Чикаренко // Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наукових праць. 2010. Вип. 4 (7). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/2010_4/10ciarmu.pdf.
7. Розвитокі формування особистості. Що таке розвиток. URL: http://pidruchniki.com/pedagogika/z_rozvitok_formuvannya_osobistosti.
8. Полуйко В. Основи розвитку громади: Навчальний посібник / В. Полуйко, П. Лазарчук // Західноукраїнський ресурсний центр. Львів: ЗУПЦ, 2002. URL: <http://www.lacenter.org.ua/2013-09-10-08-52-50/64-2013-09-10-08-51-24/1196-2012-10-10-11-59-37.html>
9. Myrdal G. Against the Stream. Critical Essays on Economics / G. Myrdal. New York: Pantheon Books, 1973. 336 с.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/gdn/reg_zp_m/reg_zpm16_u.htm
11. Інвестиційний потенціал об'єднаних територіальних громад Запорізької області. URL: <http://investment.zoda.gov.ua/Communities>.
12. Аналіз виконання бюджету станом на 2016 р. <http://www.zoda.gov.ua/article/2300/proekt-oblasnogo-bjudzhetu-na-2017-rik.html>.